

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-1278/2014. számú ügyben**

Előadó: dr. Szajbély Katalin

Az eljárás megindítása

Egy civil szervezet egy magánszemély (a továbbiakban: beadványozó) képviselőjében a vizsgálatot kezdeményezte, mivel álláspontja szerint alapjogokat sértő a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény (Békmtv.) 3. § (3) bekezdése, amelynek értelmében a házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók a bejegyzett élettársakra.

A beadványozó leírta, hogy amellet, hogy e rendelkezés elvi szinten sérti az Alaptörvény emberi méltósághoz való jogra és egyenlő bánásmódra vonatkozó rendelkezéseit, magánélete körében is jelentős hátrányt okoz.

A beadványozó 2009-ben bejegyzett élettársi kapcsolatot létesített Németországban egy német állampolgárral. A névhasználat tekintetében kettejük családnevének kötőjeles összekapcsolásáról döntöttek, így Hannoverben összekapcsolt családi néven regisztrálták a beadványozót. A beadványozó ezt követően szerezte meg a német állampolgárságot is, jelenleg kettős állampolgársággal rendelkezik. A beadvány értelmében a bejegyzett élettársi kapcsolat hazai anyakönyvezése megtörtént, a magyar hatóságok azonban nem ismerik el új családnevét, ezért magyar útlevelét az eredetileg anyakönyvezett születési nevére kellett kiállítani.

Tekintettel arra, hogy a panaszbeadvány kapcsán felmerült az emberi méltósághoz való joggal valamint a jogállamiság követelményével kapcsolatos visszásság gyanúja, az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (1) bekezdése alapján vizsgálatot indítottam. A vizsgálat eredményes befejezése érdekében az Ajbt. 21. § (1) bekezdése alapján tájékoztatást kértem a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztertől, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivataltól (a továbbiakban: BÁH), majd a beérkezett válaszok elvi ellentmondásai okán ismételten megkerestem az igazságügyi tárcát illetve a Belügyminisztert.

Alkalmazott jogszabályok

- a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény (Békmtv.)
- az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény (Atv.)
- a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet (Nmjtv.)
- az anyakönyvezési feladatok ellátásának részletes szabályairól szóló 32/2014. (V. 19.) KIM rendelet

Az érintett alapvető jogok és alapelvek

- Az élethez és az emberi méltósághoz való jog [Alaptörvény II. cikk: *„Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”*]
- A jogállamiság követelménye [Alaptörvény B) Cikk (1) bekezdés: *„(1) Magyarország független, demokratikus jogállam.”*]

A megállapított tényállás

A beadványozó 2007 decemberében költözött Németországba, 2008. január 3-án pedig bejelentette német állampolgárságú élettársával közös lakcímét a német hatóságoknak. 2009. október 30-bejegyzett élettársi kapcsolatot létesítettek Németországban. A névhasználat tekintetében kettejük családnevének kötőjeles összekapcsolásáról döntöttek, így Hannoverben összekapcsolt családi néven regisztrálták a beadványozót. A beadványozó ezt követően szerezte meg a német állampolgárságot, jelenleg kettős állampolgársággal rendelkezik.

A beadványozó 2013. április 3-án Magyarország berlini külképviseletén kezdeményezte bejegyzett élettársi kapcsolatának hazai anyakönyvezését. A panaszos kérelméhez mellékelte a hannoveri bejegyzett élettársi kapcsolatok anyakönyvből kiállított anyakönyvi okiratát. Az adatlapon kérte, hogy a német anyakönyvi kivonat tartalmának megfelelően az összekapcsolt családi nevet viselhesse, és ez kerüljön bejegyzésre a hazai anyakönyvbe.

A bejegyzett élettársi kapcsolat hazai anyakönyvezésére 1/2013/B folyószámon, 2013. június 7-én került sor. A BÁH tájékoztatása szerint a hatályos jogszabályoknak megfelelően a panaszos által kért név anyakönyvi bejegyzése nem történt meg, az anyakönyvbe kizárólag a bejegyzett élettársak születési családi neve került bejegyzésre. Az anyakönyvezés megtörténtéről – a panaszos útlevélkérelmére tekintettel – a külképviseletet a BÁH elektronikus úton értesítette. A berlini konzul érdeklődésére a BÁH ugyancsak e-mailben jelezte, hogy Magyarországon nincs lehetőség arra, hogy a bejegyzett élettársak egymás nevét felvegyék.

A panaszos magyar úti okmányát így 2013-ban az eredetileg anyakönyvezett születési nevére kellett kiállítani, így jelenleg más-más név szerepel a magyar illetve német okmányokban. Az ügy szempontjából jelentős, a panaszos által dokumentumokkal alátámasztott tény, hogy a bejelentett lakóhelye 2008. január 3-án Németországban volt, azaz a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének időpontjában mindkét fél Németországban rendelkezett közös lakóhellyel.

I. A vizsgálat menetéről

A panaszos beadványa alapján megkerestem az az anyakönyvi ügyekért a 212/2010. (VII.1.) Korm. rendelet alapján felelős közigazgatási és igazságügyi minisztert. Tájékoztatást kértem tőle egyrészt a bejegyzett élettársak névviselésére vonatkozó szabályozás alkotmányossági indokoltásával, a névváltoztatásra irányuló eljárással összefüggésben, másrészt pedig a kérdéskör nemzetközi magánjogi szabályozást érintő vetületével kapcsolatosan.

A beérkezett válasz elemzésén túlmenően, tekintettel a kérdéskör összetett voltára, tanulmányoztam a bejegyzett élettársak névviselésével kapcsolatos elvi jellegű alkotmányossági és nemzetközi standardokat, valamint a konkrét ügyben releváns nemzetközi magánjogi szabályozást. Válaszomban – mivel a panaszbeadvány elsődlegesen alkotmánybírósági normakontroll kezdeményezésére irányult – arról tájékoztattam a beadványozó képviselőjében eljáró civil szervezetet, hogy a jelenlegi alkotmányos környezetben nem látom kellően megalapozottnak az alkotmánybírósági eljárás kezdeményezését. Felhívtam továbbá a figyelmét arra, hogy mivel a panasz alapján nem volt eredetileg megállapítható, hogy az egyes felek lakóhelye melyik államban volt (valamint volt-e jogi értelemben ilyen közös lakóhelyül szolgáló állam egyáltalán), így a hazai anyakönyvezéssel összefüggő konkrét döntés jogszerűsége tekintetében nem áll módomban állást foglalni.

Jelezttem: amennyiben e tekintetben további vizsgálatot, intézkedést tartanak szükségesnek, az erre vonatkozó adatokat és az ügyben keletkezett iratok másolatát szíveskedjenek hozzám eljuttatni.

A beadványozó válaszában csatolta a kért dokumentumokat, és arról tájékoztatott, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésekor társával Németországban rendelkeztek közös lakóhellyel. Ennek alapján kérte eljárásom folytatását a bejegyzett élettársi kapcsolatának hazai anyakönyvezése tekintetben.

A közigazgatási és igazságügyi miniszter korábbi megkeresésemre adott válasza értelmében az Nmjtvr. 41/A. §-a, illetve e § szerinti utalás alapján a 39. §-a a bejegyzett élettársakra, illetve a házastársakra vonatkozóan – az Nmjtvr. 39. § (1) bekezdése alapján a bejegyzett élettársi vagy házastársi névviselésre is kiterjedően – az általánostól eltérő, külön szabályokat állapít meg. Ez utóbbiak lex speciálisként értelmezhetőek. Így a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttére és érvényességére, valamint annak joghatásaira nézve – közös személyes jog hiányában (hiszen a konkrét esetben az egyik fél személyes joga utóbb megszerzett német állampolgárságára tekintet nélkül a magyar, a másiké pedig a német) – a felek utolsó közös lakóhelye szerinti állam joga alkalmazandó. *Tehát az igazságügyi tárca jogértelmezése szerint abban az esetben, ha a felek Németországban éltek és ott rendelkeztek lakóhellyel, a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejötté és érvényessége, valamint joghatásai tekintetében az Nmjtvr. kapcsolószabálya a német jog alkalmazásához vezet.*

A jogszabályok szövegének elemzése és a közigazgatási és igazságügyi miniszter jogértelmezése nyomán a BÁH-hoz fordultam levélben, és az Ajbt. 21. § alapján arra kértem a főigazgató asszonyt, hogy tájékoztasson az ügy körülményeiről. Tájékoztatását kértem továbbá arról is, hogy miként orvosolható a panaszost esetlegesen ért jogsérelem, lehetőség van-e az esetlegesen hibás anyakönyvi bejegyzés hivatalbóli eljárás keretében történő kijavítására, az anyakönyvezési feladatok ellátásának részletes szabályairól szóló 32/2014. (V. 19.) KIM rendelet 19.§ (3) bekezdésében foglaltaknak megfelelően.

A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal Főigazgatója válaszában arról tájékoztatott, hogy álláspontja szerint a konkrét ügyben – tekintettel arra, hogy a jogalkotó Magyarországon nem kívánt névviselési jogot biztosítani a bejegyzett élettársak számára – mellőzni kell a külföldi joga alkalmazását, amennyiben az a magyar közrendbe ütközik. Ezért a válasz értelmében „egyértelműen megállapítható, hogy a megkeresésében hivatkozott Nmjt. szabályozás – annak magyar közrendbe ütközése miatt – nem alkalmazható, a panaszost a magyar jog szerint nem illeti meg az általa viselni kívánt név, vagyis a hazai anyakönyvezés során jogszabálysértés nem történt, az anyakönyvi bejegyzés nem hibás, annak kijavítására a fenti jogszabályi rendelkezésekre tekintettel nincs lehetőség.”

A fentiek alapján tehát úgy tűnt számomra, ellentmondás van egyrészt az anyakönyvi ügyekért korábban (a 212/2010. (VII.1.) Korm. rendelet alapján) felelős, illetve a családjogi ügyekért és a nemzetközi magánjogi szabályozásért, valamint az alapjogok védelméért és a jogrendszer koherenciájának biztosításáért (a 152/2014. (VI.6.) Korm. rendelet alapján) felelős igazságügyi tárca, másrészt az anyakönyvi ügyekért a hatályos szabályozás alapján felelős Belügyminisztérium irányítása alatt álló BÁH jogértelmezése között. E problémával összefüggésben megkerestem az igazságügyi minisztert és a belügyminisztert. Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.) 26.§ alapján arra kértem a tárcavezetőket, hogy – tekintettel arra, hogy a kialakult jogértelmezési bizonytalanság felveti az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében rögzített elvéből levezethető jogbiztonság követelményével kapcsolatos visszásság veszélyét – egyeztessék egymással a vonatkozó jogszabályok értelmezésével kapcsolatos véleményüket és tájékoztassanak közösen kialakított álláspontjukról.

A belügyminiszter arról tájékoztató, hogy a tárgyban korábban képviselt, egymásnak részben ellentmondó álláspontok feloldása érdekében, javaslatomnak megfelelően az Igazságügyi Minisztérium és Belügyminisztérium képviselői között, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal bevonásával egyeztetésre került sor. A jogszabályi háttérrel illetően az egyeztetésen részt vevők egyetértettek abban, hogy míg a konkrét ügyben a nemzetközi magánjogi szabályozás értelmében valóban a német jog alkalmazható, az ennek megfelelő névviselés anyakönyvezésére az anyakönyvi eljárásról szóló hatályos magyar jogszabályok alapján nincs lehetőség. Amennyiben tehát a kérelmező Magyarországon is az összekapcsolt vezetéknevet kívánja viselni, erre a hatályos jogszabályok alapján továbbra is csak születési családi nevének megváltoztatásával van lehetősége.

A miniszter arról tájékoztató, hogy a jövőre nézve, az Atv. módosításának előkészítése keretében – az Nmjtvr. fent hivatkozott rendelkezéseinek alkalmazhatósága érdekében – megvizsgálják az Atv. olyan módosításának lehetőségét, amely névváltoztatási eljárás lefolytatása nélkül lehetővé teszi azt, hogy a külföldön jogszerűen megszerzett nevet a hasonló helyzetben levő személyek Magyarországon is anyakönyveztethessék.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, valamint az ezek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdésének f) pontja szerint az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint helyi önkormányzat vagy közszolgáltatást végző szerv tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatát – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal hatóságnak minősül, amelyekre az ombudsman vizsgálati jogosultsága – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – értelemszerűen kiterjed. A preventív alapjogvédelemre is hangsúlyt helyező ombudsmani gyakorlat alapján az Ajbt. 2. § (2) bekezdésében biztosított jogkörében eljárva a biztos mandátuma keretei között marad akkor, amikor az alapjogi aspektusú vizsgálathoz nélkülözhetetlen módon áttekinti a releváns jogi szabályozás egyes elemeit, feltérképezi és jelzi a jogalkotó szervek vagy az Alkotmánybíróság irányába a normaszöveggel kapcsolatban felmerülő alkotmányossági aggályokat.

A bejegyzett élettársak névviselésével kapcsolatos szabályozás alkotmányossága

1.A Békmtv. 3.§ értelmében, amennyiben törvény eltérően nem rendelkezik, a bejegyzett élettársra alkalmazni kell a házasságra vonatkozó szabályokat. A Békmtv. 3. § (3) bekezdése értelmében azonban a házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak a bejegyzett élettársak névviselésére. Bejegyzett élettársak külön, névváltoztatásra irányuló eljárás keretében dönthetnek úgy, hogy összetartozásuk kifejezésekként bármilyen formában felveszik egymás nevét. Az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. tvr. 28. § (1) bekezdése értelmében magyar állampolgár születési családi és utónevének megváltoztatását – kérelmére – az anyakönyvi ügyekért felelős miniszter engedélyezheti. Az alkotmánybírósági gyakorlat áttekintésével elsődlegesen arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a hatályos alkotmányos környezetben az egyenlő bánásmódot sértő módon korlátozza-e a névválasztáshoz való jogot a Békmtv. azon rendelkezése, amely szerint a házastársak névviselésére irányadó szabályok nem alkalmazhatóak a bejegyzett élettársi kapcsolatra.

E kérdés megválaszolása során *megkerülhetetlen a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat alkotmányos státuszának összehasonlítása*. Az Alaptörvény L) cikk (1) bekezdés negyedik alaptörvény-módosítással megállapított szövege értelmében „Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony.” Az Alkotmánybíróság az 154/2008. (XII.17.) AB határozatban rögzítette, hogy míg a különemű párok esetében a „házasság vagy élettársi kapcsolat” közti döntés szabad választás kérdése, addig az azonos neműek jogi lehetőség hiányában nem dönthetnek úgy, hogy a házasság kötelékébe lépnek az élettársi viszony helyett. A házasságon kívüli párkapcsolati formák védelmének kötelezettsége sem a különböző neműek, sem pedig az azonos neműek vonatkozásában nem vezethető le az államnak a házasság és család védelmét előíró intézményvédelmi kötelezettségéből. A testület hangsúlyozta mindazonáltal: az azonos neműek tartós párkapcsolata számára az elismerés és a védelem igénye – mivel ők házasságra nem léphetnek – az emberi méltósághoz való jogból és az abból származtatott önrendelkezési jogból, az általános cselekvési szabadságból, illetve a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogból levezethető. Azaz az alkotmánybírósági gyakorlat értelmében, míg a házasság védelme a kifejezetten erre vonatkozó alaptörvényi rendelkezésből ered, addig az azonos neműek társkapcsolatai részére a jogalkotónak *az emberi méltóság jogából következően* kell elismerést biztosítani.

További lényegi kérdés, hogy *milyen alkotmányos standard irányadó a bejegyzett élettársi kapcsolat tartalmára nézve*. Az Alkotmánybíróság e kérdés kapcsán kialakított gyakorlata (vö. például 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, 32/2010. (III. 25.) AB határozat) úgy foglalható össze, hogy a házastársakéhoz hasonló jogállás követelménye, az egyenlő méltóságú személyként kezelést biztosító standard érvényesül a testület gyakorlatában. A házastársak és a bejegyzett élettársak teljesen azonos jogállását csak a különeműek bejegyzett élettársi kapcsolata kapcsán tekintette a testület alkotmánysértőnek, így a teljesen azonos státusz biztosítása sem kizárt a bejegyzett élettársak vonatkozásában. A testület értelmezése szerint a jogalkotó mindazonáltal nem a házassággal azonos jogi státusz kialakítására köteles, hanem az azonos elbánás elve mentén, az egyenlő méltóságú személyként kezelés tiszteletben tartásával a szexuális irányultságból adódó különbségek figyelembe vételével, „a kapcsolat természetéből adódó különbségek figyelembevételével” határozhatja meg a jogalkotó a bejegyzett élettársi kapcsolat konkrét jogkövetkezményeit. Így „nem alkotmányellenes sem az, ha a jogalkotó bizonyos joghatásokat kizárólag a házassághoz kapcsol, sem pedig az, ha a házasságra vonatkozó egyes szabályokat – esetről esetre mérlegelve és azok tartalmát, az esetleges eltéréseket pontosan megjelölve – más együttélési formára is alkalmazni rendel”. (154/2008. (XII. 17.) AB határozat)

A fentiek alapján felmerül tehát a kérdés, hogy a szabályozásban mutatkozó, *a névviselésre vonatkozó eltérés indokolható-e* a „kapcsolat természetéből adódó különbségekkel”? Gyakorlati szempontból a névviselés mai megoldásai nem köthetőek feltétlenül szexuális irányultsághoz, a kettős vezetéknev választása azonos neműek kapcsolatai esetén is megoldást jelenthet a közös név viselésére. (Ezt támasztja alá a névváltoztatást lehetővé tevő szabályozás is.)

Az Alkotmánybíróság a házastársak névviselésével összefüggésben a 154/2008. (XII.17.) AB határozatában kimondta, hogy az nem csupán összetartozásuk olyan szimbóluma, amelynek a társadalomban mélyen gyökerező, hosszú időre visszatekintő hagyománya van. A házassági státusz egyben meghatározója a felek névviselési jogának is. A névnek adott esetben (az érintett döntésétől függően) a családjogi státus feltüntetése, az összetartozás kifejezése is lehet a funkciója.

A bejegyzett élettársak és a házastársak között a névviselésben mutatkozó eltérést a testület mindazonáltal formai különbségnek tekintette (tekintettel arra, hogy névváltoztatásra lehetőség van közigazgatási eljárás keretében, általános jelleggel.) Az Alkotmánybíróság a 154/2008. (XII.17.) AB határozatában kimondta, hogy a házastársakkal ellentétben a Békmtv. a bejegyzett élettársaknak közös név viselését nem teszi lehetővé. A testület hangsúlyozta mindazonáltal, hogy amennyiben a felek összetartozásukat közös név viselésével is ki szeretnék fejezni, erre a névváltoztatás közigazgatási útján lehetőségük van.

A névviselés szabályainak nem csupán formális jelentősége van, e szabályok alapvető célja mégis inkább szimbolikus, a házastársak például a házasságkötést követően saját nevüket is megtarthatják. Az a tény, hogy a házastársak összetartozásukat a külvilág felé házasságkötésük időpontjától kezdve közös név viselésével is kifejezhetik, míg a bejegyzett élettársaknak erre nincs módjuk, az Alkotmánybíróság álláspontja szerint nem tekinthető olyan súlyúnak, mint amely a két jogintézmény (a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat) egyértelmű elhatárolására alkalmas lenne. A névviselés szabályainak különbsége a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat lényegileg azonos tartalmát és funkcióját nem érinti.

Az Alkotmánybíróság hivatkozott határozatainak fényében tehát alkotmányos keretek között mozog a differenciált szabályozás. Tény az, hogy a névváltoztatás külön eljárást igényel a bejegyzett élettársaktól, míg a házasságkötéskor a házastársak alanyi joga nevük megválasztása.

Bár az eltérés az Alkotmánybíróság álláspontja szerint pusztán formai jelentőséggel bír, álláspontom szerint *lényeges kérdés az, hogy e plusz adminisztratív aktus garantálja-e a bejegyzett élettársak számára a közös név viselését, amennyiben erre vonatkozó szándékukat megfelelő eljárásban kifejezik.* A közigazgatási és igazságügyi miniszter tájékoztatása szerint a gyakorlatban a névváltoztatási kérelem elutasítására csak abban az esetben kerül sor, ha valamely általános jelleggel elismert kizárási ok fennáll a konkrét esetben. A bejegyzett élettársi kapcsolat fennállásához illetve létesítéséhez kapcsolódó névváltoztatási kérelem esetén ilyen ok nem áll fenn, így a kérelem benyújtása ténylegesen az érintettek névváltoztatását illetve közös névviselését eredményezi.

A fentiek alapján tehát a szabályozás *az Alkotmánybíróság által a bejegyzett élettársi kapcsolat tartalma tekintetében kijelölt mérlegelési körben mozog.* Álláspontom szerint mindazonáltal – szintén a jogalkotó alkotmányos mérlegelési lehetőségéből adódóan – alkotmányos lenne az a megoldás is, amely szerint a jogalkotó a házastársakéval azonos névváltoztatási jogosultságot kapcsolna a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítéséhez.

2.A szabályozással szemben alapvető alkotmányos elvárás az is, hogy a bejegyzett élettársak névváltoztatására vonatkozó szabályoknak tiszteletben kell tartaniuk az érintettek névhez való jogát is, azaz objektíve azoknak a standardoknak kell eleget tenniük, amelyek *az emberi méltósághoz való jogból következő névváltoztatásra irányadóak.*

Az 58/2001. (XII. 7.) AB határozatban az Alkotmánybíróság kimondta, hogy „minden embernek elidegeníthetetlen joga van az (ön)azonosságát kifejező saját névhez és annak viseléséhez, ez a jog az állam által nem korlátozható. A névjog az emberi méltóságból levezethető alapvető jog, melynek egyes elemei – így különösen a névválasztás, a névváltoztatás, a névmódosítás – a jogalkotó által alkotmányosan korlátozhatók. Az Alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy alapvető jogként való alkotmányos védelmet érdemel az emberi méltósággal közvetlenül összefüggésbe hozható névváltoztatásra vonatkozó igény, amely önmagában is gyűjtőkategóriaként kezelhető. Ide tartozhat például a méltatlan, obszcén stb. nevet eredményező családi vagy utónév megváltoztatásának a joga (a méltatlan hangzású névösszetétel megbontásának a joga); alapvető jogként élvezhet védelmet az az igény is, hogy a kérelmező megszabadulhasson rossz emlékeket (is) idéző családi nevétől. Alapvető jogként alapozhatják meg a névváltoztatást az olyan családi nevek is, amelyek taszítóan vagy

nevetségesen csengenek, vagy amelyek alkalmat adnak kétértelmű vagy méltánytalan szójátékokra. Az utóbbi esetekben tehát az alapvető jogként való elismerést az emberi méltósággal való nyilvánvalóan szoros és közvetlen kapcsolat indokolja. *A névváltoztatási eljárásból adódó adminisztratív terhek azonban a testület értékelése szerint nem jelentik az emberi méltósággal összefüggő névhasználatra vonatkozó névjog szükségtelen és aránytalan korlátozását*, így arról a bejegyzett élettársak névváltoztatására vonatkozó rendelkezések tekintetében sem beszélhetünk.

3.A kérdéskör teljes körű, átfogó értékelése érdekében áttekintettem az azonos neműek párkapcsolatainak jogkövetkezményeire vonatkozó *nemzetközi gyakorlatot*. A Schalk és Kopf v. Ausztria ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága megállapította, hogy az azonos nemű pároknak is joguk van a családi életük tiszteletben tartásához, azonban az államoknak meghatározott keretek között van bizonyos mozgásterük azzal kapcsolatban, hogy egy, a házassághoz hasonló jogi státusz elismerésével milyen jogokat biztosít az azonos neműek kapcsolatainak. A Karner v. Austria ügyben a Bíróság kimondta: azonos helyzetű pároknak azonos jogokat kell biztosítani, szexuális irányultságra való tekintet nélkül. Amint arra a 43/2012. (XII.20.) AB határozat is rámutat, a bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásai államonként változatosan alakulnak. A Kozak v. Lengyelország ügyben a Bíróság hangsúlyozta: a szexuális irányultság a 14. cikk hatálya alá tartozó védett tulajdonság, különösen súlyos indokok szükségesek a különbségtételre. Elvben a tradicionális család-fogalom védelme kellő súlyú és legitim okként jöhet számításba. Mindazonáltal a család védelmére széles körben igénybe vehetőek intézkedések, és az államoknak szükségképpen tekintetbe kell venniük a társadalmi fejlődést és változásokat is, beleértve azt, hogy nem csak egyetlen módon lehetséges a családi vagy magánélet folytatása. Nehéz és kényes feladat egyensúlyt teremteni a hagyományos család védelme és a szexuális kisebbségek jogai között, mindazonáltal, a szexuális irányultság alapján való különbségtétel során az államoknak szűk mérlegelési lehetőségük van (így például a bérleti jog örökléséből való egyértelmű kizárás nem tekinthető az e körbe tartozó intézkedésnek). Emellett a házasság kiemelt státuszát a Bíróság is több alkalommal megerősítette (ld. például Burden v. United Kingdom ügy).

A Bíróság gyakorlatában kulcsfontosságú kérdés az *összehasonlítható csoport* meghatározása is. 2013-ban, az X. and Others v. Austria ügyben egy azonos nemű pár örökbefogadása tekintetében a Bíróság nem a házastársakkal, hanem a különmemű élettársakkal vetette össze az azonos nemű, regisztrált élettársak helyzetét. A Bíróság megítélése szerint tehát ebben az ügyben az összehasonlítható csoportot nem a házastársak, hanem a különmemű élettársak jelentették annak megítélése során, hogy sérültek-e az azonos nemű párok jogai a tagállami szabályozás tekintetében.

A fentiek alapján tehát megállapítható, hogy – bár érthető, ha az érintettek számára a névviseléssel kapcsolatos szabályozás méltánytalannak tűnik, és a névváltoztatással kapcsolatos adminisztratív eljárás további terheket jelent számukra – *a szabályozás a jelenleg irányadó alkotmányos keretek között marad*. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy egy lehetséges jövőbeni jogszabály-módosítás esetén ne tartanám alkotmányosnak a bejegyzett élettársak névviselésére vonatkozó rendelkezés jogkiterjesztő tartalmú megváltoztatását.

A konkrét ügy tekintetében

A konkrét ügyben felmerült *a bejegyzett élettársak névviselésének nemzetközi magánjogi vetülete* is. A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Nmjtvr.) a 39. § (1) bekezdése értelmében a házastársak személyi és vagyoni jogviszonyaira – ideértve *a házastársi névviselést*, valamint a házassági vagyoni jogi megállapodást is – az a jog az irányadó, amely *az elbírálás idején a házastársak közös személyes joga*.

Az Nmjtvr. 39. § (2) bekezdése kimondja, hogy ha a házastársak személyes joga az elbírálás idején különböző, utolsó közös személyes jogukat, ennek hiányában annak az államnak a jogát kell alkalmazni, amelynek területén a házastársaknak utoljára közös lakóhelyük volt. Az Nmjtvr. 41/A. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a *bejegyzett élettársi kapcsolat* létrejöttére és érvényességére, annak *joghatásaira* a 37-39. § rendelkezéseit megfelelően kell alkalmazni. Az Nmjtvr. 10. § (2) bekezdése értelmében mindazonáltal az *ember névviselésére a személyes joga irányadó.*

A névviselés a személyi állapot egyik részeleme, a Nmjtvr. 10. § (2) bekezdése ezért erre nézve főszabályként a személyes jogot rendeli alkalmazni. Az Nmjtvr. 11. § (2) bekezdése alapján azt a magyar állampolgárt, aki egyidejűleg más állam állampolgárságát is megszerezte. Magyarországon, a magyar hatóságok előtti eljárás során (továbbra is) magyar állampolgárnak kell tekinteni, és ügyét erre tekintettel kell elbírálni. A német állampolgárság beadványozó általi utólagos megszerzése ezért a tényállás megítélésén érdemben nem változtat.

Az Nmjtvr. 41/A. §-a, illetve e § szerinti utalás alapján a 39. §-a a bejegyzett élettársakra, illetve a házastársakra vonatkozóan – az Nmjtvr. 39. § (1) bekezdése alapján a bejegyzett élettársi vagy házastársi névviselésre is kiterjedően – az általánostól eltérő, külön szabályokat állapít meg. Ez utóbbiak *lex speciálisként* értelmezhetőek. Így a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttére és érvényességére, valamint annak joghatásaira nézve – közös személyes jog hiányában (hiszen a konkrét esetben az egyik fél személyes joga utóbb megszerzett német állampolgárságára tekintet nélkül a magyar, a másiké pedig a német) – a *felek utolsó közös lakóhelye szerinti állam joga* alkalmazandó. Tehát abban az esetben, ha a felek Németországban éltek és ott rendelkeztek lakóhellyel, a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttére és érvényessége, valamint joghatásai tekintetében az Nmjtvr. kapcsolószabálya a német jog alkalmazásához vezet. Ezzel szemben amennyiben a felek utolsó közös lakóhelye Magyarországon volt, e kérdéskörök elbírálása a magyar jog alapján történik.

A konkrét ügyben megállapítható tehát, hogy az Nmjtvr. 41/A. §-a, illetve e § utalására tekintettel a 39. § (2) bekezdése alapján a kérelmező bejegyzett élettársi kapcsolata létrejöttére és érvényességére, valamint annak joghatásaira - közös személyes jog hiányában - a felek utolsó közös lakóhelye szerinti állam joga, jelen esetben a német jog alkalmazandó.

E rendelkezés végrehajtását akadályozza mindazonáltal, hogy az *Atv. hatályos rendelkezései* (a 69/E. § (1) bekezdés b) pontja, amely a bejegyzett élettárs elektronikus anyakönyvben rögzítendő adatairól rendelkezik, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítéséről kiállított anyakönyvi kivonat adattartalmáról rendelkező 73/A. § (4) bekezdése) a *bejegyzett élettárs névviselésével összefüggésben kizárólag a születési családi és utónév szerepeltetését teszik lehetővé.* Az *Atv. hatályos szabályai* alapján tehát a panaszos német jog alapján szerzett bejegyzett élettársi nevének bejegyzett élettársi közös névként történő hazai anyakönyvezésére nincs lehetőség, annak ellenére, hogy az Nmjtvr. szabályaiból ez következne. Amennyiben tehát a kérelmező Magyarországon is az összekapcsolt vezetéknevét kívánja viselni, erre a hatályos jogszabályok alapján továbbra is születési családi nevének megváltoztatásával van lehetősége. A fentiek alapján tehát megállapítható: az Nmjtvr. és az *Atv. szabályai nincsenek egymással összhangban.*

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, *demokratikus jogállam.* Az Alkotmánybíróság korábbi töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a *jogbiztonság.* Ahogyan pedig arra az Alkotmánybíróság felhívta a figyelmet a 30/2012. (VI. 27.) AB határozatában, az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és az Alkotmány 2. § (1) bekezdése azonosan deklarálja a jogállami klauzulát, tehát az eddig kialakított alkotmánybíróági gyakorlat relevánsnak tekinthető a vizsgálat során.

Az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság az állam kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Vagyis a jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is. (9/1992. (I. 30.) AB határozat)

Az Alkotmánybíróság elvi élel mutat rá arra is, hogy a világos, érthető és megfelelően értelmezhető normatartalom a normaszöveggel szemben alkotmányos követelmény. A jogbiztonság megköveteli, hogy a jogszabály szövege értelmes és világos, a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat hordozzon. (26/1992. (IV. 30.) AB határozat)

Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint a jogállamiság elvéből adódó egyik alapvető követelmény, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket (56/1991. (XI. 8.) AB határozat).

Az a körülmény, hogy az Atv. szabályozási hiányosságai lényegében megakadályozzák a nemzetközi magánjogi szabályozás szerint irányadó névviselés anyakönyvezését, a szabályozási környezet nem egyértelmű voltát, a jogszabályok közötti összhang hiányát jelzi. Ezáltal lehetetlenné teszi a jogszabályok közötti eligazodást mind az állampolgárok, mind a jogalkalmazók számára, illetve a jogalkalmazók jogkövető gyakorlatának kialakítására sem ad módot. Mindezek révén megállapítható, hogy *a szabályozási kollízió okán sérült a jogállamiságból levezethető jogbiztonság követelménye*. A szabályozás hiányosságai, illetve ellentmondásossága okán továbbá a beadványozó sem tudott élni az Nmjtvr. alapján részére biztosított jogával nevének hazai anyakönyvezésére, így a szabályozás hiányosságai a beadványozó tekintetében is visszas helyzetet eredményeztek.

Az Alkotmánybíróság 995/B/1990. AB határozata értelmében az ember neve arra szolgál, hogy őt mástól megkülönböztesse. A név egyben hordozója lehet a családi kapcsolatnak (leszármazás, családba tartozás vagy azon kívüli lét), a társadalmi helyzetnek (korábban nemesi, nagycsaládi hovatartozás, előjogok), nemiségnek és nemzeti hovatartozásnak. Anyakönyvezése után a személy ezt a nevet jogosult, de köteles is viselni, mert ez identitásának egyik meghatározója.

A névjog tehát s testület gyakorlata értelmében az emberi méltóságból levezethető alapjog. A saját névhez való jog korlátozhatatlan, míg a névválasztás és–módosítás során szükséges és arányos módon korlátozható az állam által, akár a közérdekűség szempontjaira (az állami nyilvántartások egységességéhez és áttekinthetőségéhez fűződő közérdek) ill. mások jogainak védelmére tekintettel is.

Amint azt a korábbiakban kifejtettem, a névjog nem jelent automatikusan bármely név viselésére vonatkozó jogosultságot, az azonban elvárható, hogy az állam jogalkotási vagy jogalkalmazási hibák, hiányosságok révén ne korlátozza az egyént a jogszabályok alapján megillető nevének használatát.

Ezzel összefüggésben *a beadványozó tekintetében az emberi méltóság jogából levezethető névjogával összefüggő visszásságot okozott az a szabályozás, amelynek következtében a panaszos – a nemzetközi magánjog erre vonatkozó rendelkezéseivel ellentétesen – lényegében eltérő nevek viselésére kényszerül az állampolgársága szerinti két államban*. Bár hatásaiban semlegesíti, lényegében nem orvosolja e visszásságot az a tény sem, hogy névváltoztatási eljárás útján a panaszosnak módjában áll nevének „egységesítése”.

A belügyminiszter válaszában jelezte: Atv. módosításának előkészítése a Belügyminisztériumban jelenleg folyamatban van, ennek keretében megvizsgálják – az Nmjtvr. fent hivatkozott rendelkezéseinek alkalmazhatósága érdekében – az Atv. olyan módosításának lehetőségét, amely névváltoztatási eljárás lefolytatása nélkül, a bejegyzett

élettársak névviselésére vonatkozó magyar jogi előírások érintetlenül hagyása mellett teszi lehetővé azt, hogy a külföldön jogszerűen megszerzett nevet a hasonló helyzetben levő személyek Magyarországon is anyakönyveztethessék. Ezzel összefüggésben fontosnak tartom, hogy a jogszabály módosítását követően megtörténjen a panaszos anyakönyvi kivonata adatainak megfelelő módosítása is.

Intézkedéseim

A belügyminiszter válasza értelmében az Atv. módosításának előkészítése folyamatban van. A jelentésben feltárt visszásság orvoslása érdekében az Ajbt. 37. §-a alapján felkérem belügyminisztert, hogy az igazságügyi miniszterrel együttműködve, az Atv. kapcsolódó rendelkezéseinek felülvizsgálata során intézkedjék az Nmjtvr. 41/A. §-ával, illetve e § utalására tekintettel a 39. § (2) bekezdésével való összhang megteremtéséről. Ennek során vegye figyelembe az e jelentésben feltárt alapjogi szempontokat – különös tekintettel a beadványozót ért jogsérelem orvosolhatóságára – annak érdekében, hogy a bejegyzett élettársak névviselésére vonatkozó magyar szabályozás a külföldön létesített bejegyzett élettársi kapcsolatok tekintetében maradéktalanul megfeleljen a nemzetközi magánjogi szabályozásból eredő követelményeknek.

Budapest, 2015. március

Székely László sk.